

NATIONAAL HANDBOEK CRISISBESLUITVORMING

INHOUDSOPGAVE

- I Inleiding
- II Begrippenkader
- III Crisisbesluitvorming op ambtelijk niveau
- IV Crisisbesluitvorming op politiek-bestuurlijk niveau
- V Het Nationaal Crisiscentrum (NCC)
- VI Het Landelijk Operationeel Coördinatiecentrum (LOCC) en de Landelijke Operationele Staf (LOS)
- VII Het Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie (NKC)
- VIII Juridische aspecten
- IX Crises in het buitenland
- X Nafase
- XI Evaluatie

BIJLAGEN

- A Crisisbeheersingsstelsel op hoofdlijnen
- B. GRIP schema
- Ba Toelichting bij GRIP schema
- C Themalijst nafase
- D. Lijst met afkortingen

I. INLEIDING

1. Het is de taak van de overheid de onafhankelijkheid, integriteit, veiligheid, stabiliteit en welvaart van de samenleving te verzekeren en te bevorderen. Dat vereist onder meer dat de overheid crises probeert te voorkomen en dat zij tijdig en adequaat optreedt als zich toch een crisis voordoet.
2. Het kabinet heeft de Minister van Veiligheid en Justitie (VenJ) aangewezen als coördinerend minister voor crisisbeheersing. Hij is verantwoordelijk voor de inrichting, de werking, de samenhang en de integrale aanpak van het crisisbeheersingsbeleid en het bijbehorende stelsel.
3. De hoofdlijnen van het crisisbeheersingsbeleid en van het stelsel met betrekking tot de crisisorganisatie van de overheid op rijksniveau zijn vastgelegd in het voorliggende *Nationaal Handboek Crisisbesluitvorming*. Het Handboek legt op hoofdlijnen de bevoegdheden, verantwoordelijkheden en kerntaken vast van de belangrijkste actoren binnen de nationale crisisstructuur. Deze structuur bestaat uit drie interdepartementale gremia: het Adviesteam (AT), de Interdepartementale Commissie Crisisbeheersing (ICCb) en de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (MCCb). Deze structuur wordt zonodig flexibel toegepast. In beginsel geldt de volgorde AT-ICCb-MCCb, tenzij de situatie anderszins vereist.
4. Het Handboek is van toepassing op álle (dreigende) intersectorale crisissituaties die een interdepartementaal gecoördineerd optreden van de rijksoverheid vereisen. Een schematische weergave van het crisisbeheersingsstelsel op hoofdlijnen met de relaties tussen de belangrijkste actoren is opgenomen in bijlage A.
5. Het Nationaal Handboek Crisisbesluitvorming is vastgesteld door de ministerraad.
6. Gewijzigde omstandigheden en inzichten – bijvoorbeeld naar aanleiding van daadwerkelijke crises of oefeningen - kunnen leiden tot aanpassing van het Handboek. De Minister van VenJ doet hiertoe voorstellen aan de ministerraad. Het Handboek wordt daartoe regelmatig geëvalueerd.
7. Het Handboek wordt verzonden aan:
  - Ministers en staatssecretarissen;
  - Commissarissen van de Koningin;
  - Burgemeesters;
  - Voorzitters van de veiligheidsregio's;
  - Voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal.
  - Voorzitter van de Algemene Rekenkamer;
  - Vice-Voorzitter van de Raad van State;
  - Voorzitters van het Veiligheidsberaad, het Interprovinciaal Overleg, de Vereniging Nederlandse Gemeenten, de Unie van Waterschappen, de korpschef van de Nationale Politie, de Voorzitter van Brandweer Nederland en de Voorzitter van de Vereniging van Publieke Gezondheid en Veiligheid.
8. Het Nationaal Handboek Crisisbesluitvorming is het beleidskader en richtsnoer voor alle crisisplanvorming en voorbereiding door de overheid op rijksniveau. Op basis van het Handboek worden specifieke afspraken met betrekking tot bepaalde crisistypen en de wijze van voorbereiding gemaakt en vastgelegd in departementale handboeken en specifieke nationale crisisplannen.
9. Voor de crisisbeheersing met betrekking tot Caribisch Nederland bestaan aparte afspraken.

II. BEGRIPPENKADER

1. Crisisbeheersing staat in dit kader voor het geheel van maatregelen en voorzieningen dat de rijksoverheid treft in samenwerking met andere organisaties ter voorbereiding op, ten tijde van en na afloop van intersectorale crises ter waarborging van de nationale veiligheid.¹
2. Onder een intersectorale crisis wordt in dit Nationaal Handboek verstaan: een gebeurtenis waarbij de nationale veiligheid in het geding is doordat één of meerdere vitale belangen worden aangetast en waarbij de reguliere structuren en/of middelen niet toereikend zijn om de stabiliteit te handhaven. De structuren van het Nationaal Handboek Crisisbesluitvorming treden dan in ieder geval in werking.
3. De nationale veiligheid is in het geding als een of meer vitale belangen van de Nederlandse staat en/of samenleving zodanig bedreigd worden dat sprake is van (potentiële) maatschappelijke ontwrichting. Die vitale belangen zijn:
  - Territoriale veiligheid: het ongestoord functioneren van Nederland als onafhankelijke staat in brede zin, dan wel de territoriale integriteit in enge zin.
  - Economische veiligheid: het ongestoord functioneren van Nederland als een effectieve en efficiënte economie.
  - Ecologische veiligheid: het beschikken over voldoende zelfherstellend vermogen van de leefomgeving bij aantasting.
  - Fysieke veiligheid: het ongestoord functioneren van de mens in Nederland en zijn omgeving.
  - Sociale en politieke stabiliteit: het ongestoorde voortbestaan van een maatschappelijk klimaat waarin groepen mensen goed met elkaar kunnen samenleven binnen de kaders van de democratische rechtsstaat en gedeelde waarden.

Deze vijf belangen zijn vaak niet los van elkaar te zien. Meestal zal sprake zijn van een nauwe samenhang tussen de afzonderlijke belangen.

4. Op rijksniveau is ieder ministerie zelf verantwoordelijk voor de te nemen crisisbeheersingsmaatregelen (preparatie, respons en nafase) op het eigen beleidsterrein en de financiering daarvan. Een ministerie is eveneens verantwoordelijk voor het stellen van kaders voor de crisisbeheersingsmaatregelen te nemen door de vitale bedrijven, instellingen en objecten, voor zover deze entiteiten onder zijn verantwoordelijkheid vallen.
5. Een lokale of regionale crisis wordt in de meeste gevallen opgevangen door de op dat niveau opererende overheden (zoals de gemeente, het waterschap of de veiligheidsregio) en organisaties. Afhankelijk van aard en omvang van het incident kunnen meerdere organisaties worden ingezet (horizontale en/of verticale opschaling). Voor de verschillende niveaus van opschaling wordt een landelijk uniforme GRIP-opuschalingssystematiek² gehanteerd (zie bijlage B). Indien een crisis een interregionale betekenis heeft, heeft de voorzitter van de bronregio de leiding over de handhaving van de openbare orde en generieke openbare veiligheid.
6. Het Rijk kan bij een crisis drie rollen vervullen: faciliteren, richting geven en sturen.

A. *Het Rijk faciliteert*

Ongeacht het GRIP-niveau kan het Rijk de verantwoordelijke autoriteiten in de algemene of functionele keten ondersteunen. De ondersteuning kan geschieden op verzoek van de verantwoordelijke autoriteiten in de algemene of functionele keten, dan wel op eigen initiatief van het Rijk.

---

¹ Deze definitie is breder dan de definitie uit de Wet veiligheidsregio's. Crisisbeheersing staat in dat verband voor handhaving van de openbare orde (Wvr, art. 1). Een ramp is een bijzondere vorm van een crisis. Rampenbestrijding is derhalve een onderdeel van crisisbeheersing.

² 'GRIP' staat voor: Gecoördineerde Regionale IncidentbestrijdingsProcedure. De GRIP-systematiek bestaat uit verschillende opschalingsniveaus: lokaal (1 t/m 3), regionaal (4), interregionaal (5) en GRIP Rijk.

Het Rijk verschaft:

- bestuurlijke of operationele expertise, advies of informatiekennis (bijvoorbeeld advies ten aanzien van crisiscommunicatie of lessen uit eerdere, soortgelijke rampen en crises);
- mogelijkheden tot afstemming en coördinatie tussen partijen (bijvoorbeeld interdepartementale of internationale afstemming);
- facilitering voor operationele processen, informatievoorziening, informatieverstrekking en crisiscommunicatie;
- middelen (bijvoorbeeld communicatiemiddelen, zoals www.crisis.nl of het publieksinformatienummer 0800-1351);
- verbindingsrol: contact en informatie-uitwisseling met buurregio, bijvoorbeeld bij tekort aan lokale of regionale crisiscommunicatiemensen als liaison optreden naar buurregio.

Het ligt voor de hand dat de regio of de functionele keten de gevraagde faciliteiten van het Rijk accepteert of toepast. De gevraagde adviezen van het Rijk zijn formeel vrijblijvend en kunnen geheel of gedeeltelijk worden afgewezen. De verantwoordelijkheid voor de crisisaanpak ligt volledig bij de autoriteiten die worden gefaciliteerd.

B. *Het Rijk geeft richting*

Het Rijk geeft richting in een situatie dat enige vorm van coördinatie en/of het stimuleren van eenduidigheid in leiding en coördinatie gewenst of noodzakelijk is; dat geschiedt door middel van een dringend advies van het Rijk aan veiligheidsregio('s) en/of gemeente(n).

Ongeacht het GRIP-niveau kan het Rijk een dringend advies geven.³ Dit dringend advies is met name bedoeld om een gezamenlijke crisisaanpak te bewerkstelligen en/of uiteenlopende belangen tussen de betrokken partijen in de regio's en/of gemeenten te verenigen. Het advies kan geschieden op verzoek van de verantwoordelijke autoriteiten in de algemene of functionele keten, dan wel op eigen initiatief van het Rijk. Het dringend advies heeft betrekking op één of meer deelaspecten van de crisisaanpak. De verantwoordelijke autoriteiten zijn verplicht een terugkoppeling te geven van wat zij met het dringend advies van het Rijk hebben gedaan. Zij kunnen alleen beargumenteerd van het dringend advies van het Rijk afwijken.

Voorbeelden van richting geven zijn:

- het opstellen van tolerantiegrenzen;
- uitgangspunten ten behoeve van landelijk uniforme maatregelen ter handhaving van de openbare orde.

C. *Het Rijk stuurt:*

Het Rijk kan één of meer deelaspecten van de crisisaanpak sturen, door het geven van een aanwijzing en/of door het van kracht verklaren van GRIP Rijk.

C.1. *Aanwijzing* Het Rijk (de betreffende vakminister) kan een aanwijzing aan betrokken partijen geven bijvoorbeeld indien van het dringend advies met betrekking tot de crisisaanpak wordt afgeweken. Het Rijk neemt in het geval van een aanwijzing de uitvoering daarvan niet over, maar stelt betrokken partijen in staat uitvoering te geven aan de bindende aanwijzing.

C.2. *GRIP Rijk* In situaties waarbij de nationale veiligheid in het geding is of kan zijn en die vragen om sturing door het Rijk kan de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (MCCb) besluiten tot het van kracht verklaren van GRIP Rijk. Dit kan in alle GRIP-situaties (0 t/m 5). Aan de GRIP regeling is een niveau GRIP Rijk toegevoegd en ingevuld (zie uitwerking in bijlage B). De voorzitter van de MCCb zal via het Nationaal Crisiscentrum het bevoegd gezag in de algemene of functionele kolom informeren over het van kracht verklaren van GRIP Rijk door de MCCb en de daaraan verbonden consequenties.

---

³ De mogelijkheid blijft dat de commissaris van de Koningin op basis van de Wet veiligheidsregio's en de ambtsinstructie cdK (beleids)aanwijzingen kan geven.

Enkele voorbeelden van GRIP Rijk-situaties⁴ zijn:

- kernongeval categorie A;
- terroristische dreiging of aanslag;
- grootschalige overstroming (afhankelijk van mate van ontwrichting);
- infectieziekten (A-ziekten);
- grootschalige cybercrisis;
- langdurige schaarste.

C.1 en C.2 Aanwijzing en GRIP RIJK

In beide gevallen (aanwijzing én GRIP RIJK) geldt het navolgende, tenzij anders vermeld.

Voor het toepassen van rijkssturing dient een wettelijke basis te zijn:

- aanwijzingsbevoegdheid of specifieke bevoegdheden;
- noodwetgeving/staatsnoodrecht in buitengewone omstandigheden⁵ (met als uiterste middel: ongeschreven noodrecht).

Met inachtneming van het terzake wettelijk bepaalde, zal sturing door het Rijk plaatsvinden ter waarborging van het (inter)nationaal belang, waaronder wordt begrepen:

- de belangen van de veiligheid van de staat;
- het algemeen belang;
- de vijf vitale belangen in het kader van de nationale veiligheid.⁶

Sturing door het Rijk kan worden geëffectueerd met dien verstande dat:

- a) voldaan is aan de wettelijke vereisten (zoals afkondiging Kb), en/of
- b) de verantwoordelijke rijksautoriteit het medebestuur tevoren heeft geïnformeerd over de inhoud van de aanwijzingsbevoegdheid en het terrein waarop deze betrekking heeft
- c) ad a. en b. geldt tenzij de vereiste spoed dit niet toelaat, of tenzij toepassing van ongeschreven noodrecht noodzakelijk is.

Sturing door het Rijk heeft betrekking op één of meer deelaspecten van de crisisaanpak. Sturing vindt dan alleen plaats op de deelaspecten waarop de interventie is gebaseerd.

Bij toepassing van de specifieke- of aanwijzingsbevoegdheid bepaalt het Rijk de inzet van de decentrale bevoegdheden; dit is iets anders dan het overnemen van die bevoegdheden⁷; uitzonderingen hierop kunnen zijn buitengewone omstandigheden en taakverwaarlozing.

De bestuurlijke verantwoordelijkheid over de deelaspecten ingeval van het geven van een aanwijzing (ad C.1.), ligt bij de vakminister die de aanwijzingsbevoegdheid hanteert. In een GRIP Rijk situatie (ad C.2.) berust het bevoegd gezag op nationaal niveau bij de betrokken wettelijk bevoegde ministers. Deze stemmen de uitoefening van hun bevoegdheden af in de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (MCCb). Voor zover de bevoegdheden van de voorzitters veiligheidsregio in een GRIP Rijk situatie niet worden geraakt door de ministeriële bevoegdheden blijven zij zelfstandig bevoegd.

De uitvoeringsverantwoordelijkheid voor de crisisaanpak blijft - ook indien een vakminister een aanwijzing geeft dan wel de MCCb GRIP Rijk van kracht verklaart -

⁴ Een lijst van meest gereede voorbeelden van GRIP Rijk situaties is te raadplegen via www.nctv.nl.

⁵ Buitengewone omstandigheden zijn omstandigheden waarin een vitaal belang van de samenleving wordt bedreigd of aangetast en waarin normale bevoegdheden niet toereikend zijn.

⁶ Het hier gestelde vormt een afbakening van de bevoegdheid voor zover de bevoegdheid daar zelf niet in voorziet.

⁷ Voorbeeld: bij een infectieziektecrisis kan het Rijk (de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport) bepalen dat scholen moeten worden gesloten; vervolgens dienen de voorzitters veiligheidsregio die maatregelen te nemen (zo nodig ook beschikkingen te treffen). Aanpalend dienen wellicht ook openbare orde maatregelen te worden getroffen.

liggen bij de autoriteiten in de algemene of functionele keten; bij rampen en crises in de algemene keten – de zogeheten openbare orde en generieke openbare veiligheid - is dit de burgemeester of de voorzitter van de veiligheidsregio.

Sturing door het Rijk op deelaspecten laat onverlet de noodzakelijke afstemming in het Regionaal Beleidsteam van de (coördinerende) regio.

Er kunnen zich situaties voordoen waarin het Rijk ook de uitvoeringsverantwoordelijkheid van een of meer deelaspecten van de crisisaanpak op zich neemt. Een voorbeeld is grootschalige evacuatie.

III. CRISISBESLUITVORMING OP AMBTELIJK NIVEAU

1. In daadwerkelijke crisissituaties is snelheid van handelen en flexibiliteit vereist. In eerste instantie wordt een (dreigende) sectorale crisis opgepakt door de bewindspersoon wiens beleidsterrein het betreft. Hij is verantwoordelijk en belast met een adequate aanpak. De bewindspersoon informeert de Minister van VenJ zodra zich een (dreigende) sectorale crisis op zijn beleidsterrein voordoet. In voorkomend geval worden maatregelen en communicatie nauwgezet op elkaar afgestemd.
2. Departementale responsactiviteiten binnen de eigen sector worden uitgevoerd en gecoördineerd door en vanuit het desbetreffende Departementaal Coördinatiecentrum (DCC). Indien betrokkenheid van andere beleidssectoren nodig is, geschiedt dat altijd door het vakministerie waaronder de betreffende sector valt. De communicatie en informatievoorziening met de bestuurlijke kolom over de besluitvorming verloopt via de Minister van VenJ door tussenkomst van het Nationaal Crisiscentrum (NCC), tenzij dat laatste in wetgeving anders is geregeld; de betrokken bewindspersonen informeren in die situatie gelijktijdig de minister van VenJ.
3. In de aanloopfase van een (dreigende) crisis, waarbij mogelijk beleidsterreinen of belangen van andere ministeries zijn betrokken, komt op initiatief van een directeur van de Nationaal Coördinator Terrorismedebestrijding en Veiligheid (NCTV) of op verzoek van een departementale crisiscoördinator het Adviesteam (AT) bijeen op het Nationaal Crisiscentrum (NCC). Dit overleg kent geen vaste, maar een flexibele samenstelling. Het doel van het Adviesteam is 1. het boven tafel brengen van dilemma's uit de departementale adviezen; 2. verschillende keuzemogelijkheden met te verwachten effecten en voor- en nadelen aan de dilemma's te koppelen. De ICCb kan vervolgens besluiten over dilemma's.

De samenstelling van het Adviesteam wordt bepaald door de voorzitter. Voor de hand liggend zijn:

- voorzitter (een directeur van de NCTV);
  - crisisbeleidsadviseurs van crisisrelevante ministeries;
  - informatiemanager (NCC of NCTV/directie Dreigingen en Risico's(DRD));
  - crisiscoördinatieadviseur (NCC);
  - crisiscommunicatieadviseur (NCC of Nationaal Kernteam Communicatie(NKC));
  - operationeel adviseur (Landelijk Operationeel Coördinatiecentrum (LOCC) / eventueel opgeschaalde Landelijke Operationele Staf (LOS));
  - secretaris/notulist (NCC);
  - naar behoefte inhoudelijke of juridische experts.
4. Taken van het Adviesteam zijn:
    - informatie uitwisselen;
    - aanvulling op de beeld- en oordeelsvorming van de situatie die wordt ingebracht;
    - afstemming met betrekking tot maatregelen in de eigen sector;
    - bezien noodzaak activering Interdepartementale Commissie Crisisbeheersing (afgekort: ICCb, zie hieronder) en/of Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (zie hoofdstuk IV);
    - besluitvorming over de inrichting en werkwijze van de voorbereiding van de interdepartementale crisisbesluitvorming van ICCb en/of MCCb;
    - adviseren aan de ICCb over te nemen maatregelen in het kader van de voorbereiding, respons en nazorg
  5. Indien een (dreigende) crisis één sector overstijgt en/of ingeval van (mogelijke) opschaling van de crisiscommunicatie naar het nationale niveau wordt er op hoog ambtelijk niveau (DG/IG/SG-niveau) een Interdepartementale Commissie Crisisbeheersing geactiveerd die vergadert bij het NCC.
  6. Taken van de ICCb zijn:
    - informatie uitwisselen en inventariseren van informatie lacunes;
    - beeld- en oordeelsvorming van de situatie;
    - nemen van maatregelen in het kader van de voorbereiding, respons en nazorg;

- adviseren aan de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, en de Minister van Veiligheid en Justitie met betrekking tot het bijeenkomen van de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing;
  - adviseren over het activeren van de Landelijke Operationele Staf;
  - adviseren aan de ministeriële commissie en/of aan andere overheden over de coördinatie van intersectorale crisisbeheersing (voorbereiding, respons en nafase) en besluitvorming over de samenhangende aanpak daarvan
  - adviseren over (internationaal) politieke consequenties van genomen of te nemen maatregelen;
  - bepalen van strategische kaders;
  - opstellen van instructies voor de rijksdienst;
  - bepalen van beleidskaders voor (publieks)voorlichting en woordvoering;
  - bepalen vergaderstructuur en -frequentie.
7. De ICCb heeft een vaste kernbezetting. De voorzitter (NCTV) bepaalt de samenstelling van de ICCb in overleg met de vaste leden en met de DG/IG/SG van het meest betrokken ministerie. De ICCb bestaat uit de volgende leden:
- Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), vast voorzitter;
  - Raadadviseur, Ministerie van Algemene Zaken;
  - Vertegenwoordigers op DG/IG/SG-niveau van de meest betrokken ministeries (mandatarissen namens hun minister) en maximaal één adviseur;
- Daarnaast nemen aan de vergaderingen deel:
- Voorzitter van het Adviesteam (voor een toelichting op de door het AT ingebrachte adviezen)
  - Hhoofd van het Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie (Directeur Voorlichting VenJ of de directeur Voorlichting van het meest betrokken beleidsdepartement)
  - Directeur Voorlichting/ woordvoerder meest betrokken beleidsdepartement;
  - Voorzitter of vertegenwoordiger Landelijke Operationele Staf (indien geactiveerd en op uitnodiging van de voorzitter van de ICCb);
  - naar behoefte experts, op uitnodiging van de voorzitter van de ICCb;
  - secretaris (medewerker NCC).
8. Activering van de ICCb geschiedt door (een van) de vaste leden óf op verzoek van een DG/IG/SG van een vakministerie.

IV. CRISISBESLUITVORMING OP POLITIEK-BESTUURLIJK NIVEAU

1. In een situatie die vraagt om coördinatie van intersectorale crisisbeheersing en besluitvorming over de samenhangende aanpak daarvan op politiek-bestuurlijk niveau kan - ingevolge artikel 25, eerste lid van het *Reglement van orde voor de ministerraad*⁸ - de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (MCCb) bijeen komen.⁹
2. De commissie doet de voorbereiding, respons en nazorg van intersectorale crises. De commissie beraadslaagt onder meer over:
  - de beeld- en oordeelsvorming van de (dreigende) crisissituatie;
  - het nemen van besluiten op basis van de adviezen van de ICCb;
  - de (internationaal) politieke consequenties van genomen of te nemen besluiten;
  - de adviezen ten behoeve van de ministerraad of andere overheden;
  - het bepalen van de strategische kaders;
  - het inlichten van de Staten-Generaal;
  - het opstellen van instructies voor de rijksdienst;
  - het bepalen van de beleidskaders voor (publieks)voorlichting en woordvoering;
  - het bepalen van de vergaderstructuur en -frequentie van de commissie.
3. Vaste leden van de Ministeriële Commissie zijn de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, en de Minister van Veiligheid en Justitie.
4. De Minister van Veiligheid en Justitie is voorzitter tenzij de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, beslist dat hij voorzitter is.
5. Een verzoek tot activering van de Ministeriële Commissie wordt gericht aan de Minister van Veiligheid en Justitie die vervolgens met de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, overlegt over activering, samenstelling en voorzitterschap van de commissie.
6. De voorzitter wijst in overleg met de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, per situatie en zonodig per vergadering aan welke andere ministers wie het aangaat lid van de commissie zijn. De voorzitter nodigt, in overleg met de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, andere ministers uit om deel uit te maken van de commissie, indien hun aanwezigheid noodzakelijk of bijzonder gewenst is, gelet op de aard van de crisis. Indien de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, voordien heeft beslist dat hij als voorzitter zal fungeren, verzoekt hij de Minister van Veiligheid en Justitie de uitnodigingen te verzorgen.
7. Aan de vergaderingen van de commissie kunnen de staatssecretarissen met raadgevende stem deelnemen, voor zover het zaken betreft waarbij zij uit hoofde van hun taak rechtstreeks zijn betrokken.
8. De commissie neemt geen bevoegdheden over van enige minister en neemt ook geen besluiten over aangelegenheden, waarbij een niet-aanwezige minister in het bijzonder is betrokken.
9. In geval van tijdelijke afwezigheid van een minister in de ministeriële commissie is de algemene vervangingsregeling van toepassing.¹⁰ Bij ontstentenis van de Minister van Veiligheid en Justitie en van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, is de vice-Minister-President voorzitter van de commissie.
10. De commissie vergadert bij het Nationaal Crisiscentrum (NCC) en beslist in de vergadering of gezien de aard van de (dreigende) crisis de commissiestructuur moet worden voortgezet of dat de aanpak in ICCb-verband respectievelijk door de primair verantwoordelijke bewindspersoon voldoende is.

⁸ Laatstelijk gewijzigd bij besluit van 28 april 1998, Stb. 305.

⁹ Instellingsbesluit Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (Stcrt. 2013, 11207), op 25 april 2013 in werking getreden.

¹⁰ Besluit d.d. 5 november 2012, houdende de vervangingsregeling in geval van tijdelijke afwezigheid van een minister (Stcrt. 2012,23054). Op verzoek van de Minister-President neemt bij diens afwezigheid een raadadviseur van het Ministerie van Algemene Zaken deel aan de beraadslagingen van de commissie.

11. Indien het nodig is bij wijze van stemming te beslissen, wordt het besluit bij meerderheid van stemmen opgemaakt, waarbij iedere aanwezige minister één stem heeft. Bij staking van stemmen beslist de stem van de voorzitter.
12. De voorzitter van de ICCb, alsmede een ambtelijk vertegenwoordiger op DG/SG-niveau van het meest betrokken vakdepartement nemen als vaste adviseurs deel aan de beraadslagingen van de Ministeriële Commissie. Bij de bijeenkomsten zijn voorts aanwezig de directeur/woordvoerder van het meest betrokken beleidsdepartement en/of het hoofd van het Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie, alsmede de voorzitter van de Landelijke Operationele Staf (indien geactiveerd, op verzoek van de voorzitter van de MCCb).¹¹
13. De commissie wordt ambtelijk ondersteund door een secretaris en zonodig een adjunct-secretaris, afkomstig uit de pool van het Nationaal Crisiscentrum (NCC).
14. De secretaris zorgt zo spoedig mogelijk voor het ontwerpen van een besluitenlijst, welke de goedkeuring behoeft van de ministerraad. Voor besluiten waarvan de uitvoering geen uitstel duldt, is geen voorafgaande goedkeuring van de besluitenlijst vereist. De Minister van VenJ is als coördinerend minister verantwoordelijk voor het bewaken van de uitvoering van de door de commissie genomen besluiten en informeert de ministerraad hierover alsmede over de eventuele problemen bij de uitvoering. De departementale implementatie van de besluiten door de commissie is een verantwoordelijkheid van de desbetreffende bewindspersonen en wordt gecoördineerd door de DCC's.
15. Als de ernst van de situatie daartoe noopt, zal de commissie vergaderen in de *Regeringsnoodzetel (RNZ)*.
16. De Ministeriële Commissie kan waar nodig afwijken van de bepalingen in dit Nationaal Handboek, tenzij dit in strijd is met het Reglement van orde voor de ministerraad en/of het instellingsbesluit van de commissie.
17. De Minister van Veiligheid en Justitie is als coördinerend minister voor terrorismebestrijding belast met de taken en uitoefening van de daaruit voortvloeiende bevoegdheden die toekomen aan een andere minister, voorzover de onverwijldde uitoefening daarvan noodzakelijk is om maatregelen te nemen ter voorkoming van een terroristisch misdrijf of om op voorhand de gevolgen daarvan te beperken en indien overleg of overeenstemming over die maatregelen tussen de Minister van Veiligheid en Justitie en de andere minister niet mogelijk is binnen de beschikbare tijd. Voorbeelden van dergelijke maatregelen zijn het sluiten of beperken van de toegankelijkheid van delen van het Nederlandse luchtruim voor burgerluchtverkeer of het blokkeren van het GSM-verkeer. Vooruitlopend op de totstandkoming en inwerkingtreding van een definitieve regeling bij wet, is in een voorlopige voorziening bij Koninklijk Besluit voorzien.¹²
Als door noodlottig tijdsverloop er spoed geboden is, kan de Minister van Veiligheid en Justitie zijn doorzettingmacht aanwenden ook als de Ministeriële Commissie ingeval van een terroristische dreiging of aanslag bijeen is, zij het dat de Minister van Veiligheid en Justitie gebonden is aan de besluiten van de commissie, welke besluiten tevens betrekking kunnen hebben op de aanwending van de doorzettingmacht.

De operationalisatie van de doorzettingmacht vindt, in voorkomend geval, zoveel mogelijk plaats langs de normale (bestaande) lijnen. Dat betekent in de meeste gevallen dat de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) namens de Minister van Veiligheid en Justitie contact opneemt met het DCC van het vakministerie.

¹¹ Op verzoek van de Minister-President neemt een vertegenwoordiger van de Rijksvoorlichtingsdienst deel aan de beraadslagingen van de commissie.

¹² Besluit houdende tijdelijke herinrichting van ministeriële taken in geval van een terroristische dreiging met een urgent karakter (Stb. 2005, 662), op 21 december 2005 in werking getreden.

V. HET NATIONAAL CRISISCENTRUM (NCC)

1. Het permanent bezette Nationaal Crisiscentrum (NCC), ondergebracht bij het Ministerie van VenJ, vervult de functie van interdepartementaal coördinatiecentrum en knooppunt van en voor de bestuurlijke informatievoorziening en de crisiscommunicatie. Het NCC is de ondersteunende c.q. uitvoerende staf en het facilitair bedrijf ten dienste van de (voorbereiding van de) interdepartementale crisisbesluitvorming, zowel op ambtelijk als op politiek-bestuurlijk niveau.
2. De interdepartementale besluitvorming op ambtelijk (ICCb) en politiek-bestuurlijk niveau (MCCb) wordt voorbereid waarbij vier hoofdaandachtsgebieden kunnen worden onderscheiden:
  - Informatie: het bijeenbrengen (monitoren, verzamelen en eerste beoordeling) van de feitelijke informatie inclusief vakinhoudelijke informatie: wat is er aan de hand?
  - Maatregelen: wat betekent de feitelijke informatie en welke maatregelen worden of moeten worden genomen door wie? Het betreft een mix van bestuurlijke en operationele maatregelen.
  - Communicatie: op welke wijze vindt communicatie naar burgers plaats en hoe is het beeld in de media en samenleving? Zie verder hoofdstuk VII over het Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie (NKC) .
  - Scenario's: wat zijn mogelijke ontwikkelingen voor de komende tijd?
3. Alle vier de hoofdaandachtsgebieden zijn onderling afhankelijk. De werkzaamheden worden in nauwe samenwerking en interactie uitgevoerd door medewerkers van de betrokken ministeries en eventueel andere betrokken organisaties en (externe) deskundigen. Besluitvorming over de inrichting en werkwijze van de voorbereiding van de interdepartementale crisisbesluitvorming in ICCb en/of MCCb vindt plaats in het Adviesteam, achteraf gesanctioneerd door de ICCb.
4. Het NCC fungeert als direct aanspreekpunt van het Rijk (inclusief het LOCC) voor de veiligheidsregio's. In de warme fase kan de regio hier terecht voor ondersteuningsvragen op specifieke expertisegebieden. Het NCC legt verzoeken om ondersteuning neer bij de landelijke kennis- en adviesnetwerken. Het NCC vormt niet onnodig een extra tussenlaag: aanvragen voor bijstand, expertise, ondersteuning en advies kunnen ook omwille van urgentie vanuit de regio's direct geschieden. Het NCC wordt in kennis gesteld van zowel het verzoek (door de regio) als van de respons (door de leverende kennis- en adviesnetwerken).

Het NCC zorgt voor de koppeling tussen de generieke kolom en de functionele kolommen en maakt afspraken over afstemming van maatregelen, informatie-uitwisseling (netcentrisch werken) en alertering met alle lokale, regionale en rijksdiensten die tijdens crisissituaties optreden.

VI HET Landelijk Operationeel Coördinatiecentrum (LOCC) en de Landelijke Operationele Staf (LOS)

A. Het Landelijk Operationeel Coördinatiecentrum (LOCC)¹³

1. Het Landelijk Operationeel Coördinatiecentrum (LOCC) is een door de Openbare Orde en Veiligheidskolommen (politie, brandweer, GHOR, Defensie en gemeenten) bemenste organisatie die onder gezag van de NCTV van het Ministerie van VenJ 24/7 haar operationele taken uitvoert bij dreigende en acute incidenten, rampen, crises en grootschalige evenementen.
2. De taken van het LOCC zijn:
  - a. Tijdens nationale opschaling:
    - (1) Het aanleveren van het multidisciplinaire Landelijk Operationeel Beeld;
    - (2) De toetsing van geformuleerde bestuurlijke dilemma's en handelingsperspectieven op operationele uitvoerbaarheid;
    - (3) Het aanleveren van operationele handelingsperspectieven (adviezen).
  - b. Het adviseren van de betrokken organisaties over (bovenregionale) operationele vraagstukken;
  - c. Het organiseren of bijdragen aan operationele planvorming;
  - d. Het actueel houden van een overzicht van geplande evenementen en inzetbare capaciteiten (mensen, middelen, kennis) van de OOV-kolommen;
  - e. Het inventariseren van het multidisciplinaire Landelijke Operationele Beeld (LOB);
  - f. Het coördineren van nationale en (op verzoek van het Ministerie van Buitenlandse Zaken) internationale bijstandsverzoeken;
  - g. Het optreden, in het kader van haar internationale taak, als National Training Coördinator' (NTC) ten behoeve van het EU-mechanisme voor civiele bescherming;
  - h. Het formeren, gereed stellen en instandhouden van de Landelijke Operationele Staf (LOS).

B. De Landelijke Operationele Staf (LOS)¹⁴

3. De voorzitter van de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing kan, zonodig op verzoek van een andere minister, de Landelijke Operationele Staf (LOS) activeren. Van deze Staf, die een opgeschaald LOCC is, maken in ieder geval deel uit: vertegenwoordigers van politie, brandweer, GHOR, Defensie en gemeenten.
4. De Landelijke Operationele Staf levert ten behoeve van de MCCb via het Adviesteam en de ICCb een operationeel advies over de inzet en beschikbaarheid van mensen en middelen ten behoeve van nationale rampenbestrijding en crisisbeheersing in het kader van de openbare orde. Dit advies is mede gebaseerd op operationele uitvoerbaarheid en consequenties. De voorzitter of een vertegenwoordiger van de LOS neemt - op uitnodiging van de respectievelijke voorzitters - daartoe zitting in de ICCb en de MCCb en geeft desgevraagd een toelichting op het advies.
5. Op verzoek van een andere minister kunnen ook vertegenwoordigers van andere operationele diensten voor zover deze diensten uitvoering geven aan het werkterrein waarvoor deze minister verantwoordelijk is, in het kader van een ramp of crisis aan de LOS deelnemen onder verantwoordelijkheid van desbetreffende minister. De ministers blijven onverminderd verantwoordelijk voor de daadwerkelijke inzet en aansturing van hun eigen operationele diensten.
6. De Landelijke Operationele Staf draagt richting de operationele diensten zorg voor de communicatie over en de afstemming van de in de ICCb en de MCCb genomen besluiten.

¹³ Organisatieregeling Ministerie van Veiligheid en Justitie 2011.

¹⁴ Besluit van de Minister van Veiligheid en Justitie van 7 december 2010, nr. 2010-0000845869, tot instelling van een Landelijke Operationele Staf (Stcrt. 2010 nr. 20060).

VII. HET NATIONAAL KERNTTEAM CRISISCOMMUNICATIE (NKC)

1. Crisiscommunicatie bij een (dreigende) crisis is in eerste aanleg een verantwoordelijkheid van het lokaal of regionaal bevoegd gezag en de betrokken departementale directies Communicatie. Indien nodig ondersteunt het Nationaal Crisiscentrum (Eenheid Communicatie) hen hierbij met adviezen, middelen (www.crisis.nl, 0800-1351, publieksonderzoek) en een netwerk van ervaringsdeskundigen.
2. Crisiscommunicatie is gericht op het beantwoorden van de maatschappelijke informatiebehoefte, op schadebeperking en op betekenisgeving. Om bij te dragen aan de crisisbeheersing moet de aanpak van de crisiscommunicatie daarop aansluiten.
3. Bij een lokale/regionale crisis met nationale uitstraling, of waar meerdere ministeries bij betrokken zijn, kan coördinatie van de crisiscommunicatie op nationaal niveau plaatsvinden via het Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie (NKC).
  - 3.1. Het Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie (NKC) fungeert als knooppunt van informatie vanuit de rijksoverheid op het gebied van pers- en publieksvoorlichting.
  - 3.2. Het NKC kan worden opgeschaald bij incidenten waarbij het gezag (nog) decentraal ligt maar die mogelijk uitstraling op nationaal niveau hebben en/of meerdere departementen raken. Het NKC bepaalt de eerste voorlichtingsstrategie voor het nationale niveau en stelt daarmee de bewindspersoon/ rijksoverheid in staat om invulling te geven aan de rol van betekenisgeving richting de samenleving. Daarnaast formuleert het communicatiekaders en kernboodschappen, daar waar het de nationale bevoegdheden betreft en stemt deze af met de veiligheidsregio. Het NKC is aanspreekpunt voor nationale, regionale of lokale partners.
  - 3.3. Het NKC is belast met de volgende taken:
    - 3.3.1. volgen van media, internet en de publieksbeleving (via de analyses van de NCTV-directie Risico's en Dreigingen);
    - 3.3.2. adviseren van AT, de ICCB en de MCCB over de te volgen communicatiestrategie en de communicatieve gevolgen van (voor)genomen besluiten;
    - 3.3.3. ontwikkelen, coördineren en deels uitvoeren van de pers- en publieksvoorlichting van de rijksoverheid;
    - 3.3.4. informeren van andere overheden over de communicatieactiviteiten van de rijksoverheid en het coördineren van de communicatie van de rijksoverheid en de andere overheden.
  - 3.4. Activering van het NKC geschiedt op last van de NCTV of de directeur Voorlichting van het Ministerie van VenJ of de directeur Voorlichting van het meest betrokken beleidsdepartement. Het hoofd van de Eenheid Communicatie van het NCC heeft hierbij een adviesrol. In de ICCB en de MCCB heeft/hebben vanuit het NKC zitting de directeur Voorlichting van VenJ en/of de directeur Voorlichting van het meest betrokken ministerie.
  - 3.5. Het NKC staat onder leiding van de directeur Voorlichting van VenJ en/of de directeur Voorlichting van het meest betrokken beleidsdepartement en bestaat verder uit het hoofd van de Eenheid Communicatie van het NCC en de coördinator van het pers-en publieksteam. Dit pers- en publieksteam bestaat uit de inhoudelijk deskundige crisiscommunicatiespecialisten vanuit het NCC/Eenheid Communicatie en woordvoerders en speechschrijvers van VenJ. De coördinator van het pers- en publieksteam is aanspreekpunt voor de leiding. Deze rol kan vervuld worden door bijvoorbeeld een hoofd persvoorlichting, een coördinator bewindspersoon van het Ministerie van VenJ of het meest betrokken departement.
  - 3.6. Als er een ander(e) departement(en) betrokken is (zijn), maken speechschrijvers en woordvoerders van het (meest) betrokken departement(en) ook deel uit van het pers-en publieksteam. Indien nodig wordt de bezetting aangevuld met

communicatiespecialisten vanuit uitvoeringsorganisaties of andere bij de crisis betrokken partijen.

- 3.7. Op basis van omgevingsanalyses die signaleren wat er leeft bij pers en publiek formuleert het NKC een geïntegreerd communicatieadvies over de inhoud en organisatie van de crisiscommunicatie, waarbij de communicatieve dilemma's en beslispunten worden voorgelegd aan ICCb/MCCb. Dit advies wordt samen met de ICCb/MCCb-besluiten doorvertaald naar woordvoeringslijnen, webmateriaal, persberichten, scripts en *frequently asked questions* (FAQ's). De omgevingsanalyses monitoren permanent het effect van de communicatieoperatie in termen van informatiebehoefte, gedrag van betrokkenen en kritiek of steun met betrekking tot de crisisaanpak.
- 3.8. Bij noodzaak tot capacitaire uitbreiding of aflossing van het NKC, kan een beroep worden gedaan op de nationale crisiscommunicatiepool.
- 3.9. De mogelijkheid bestaat om een communicatieliasion uit het NCC/ Eenheid Communicatie af te vaardigen naar de veiligheidsregio. Afstemming tussen nationaal en lokaal/regionaal niveau vindt dan plaats door middel van de liaison ter plaatse. De liaison wordt afgevaardigd zodra er op nationaal niveau de noodzaak/behoefte is tot nauwe afstemming met de crisisleiding ter plaatse of een burgemeester / voorzitter veiligheidsregio een expliciet verzoek tot afstemming op gebied van crisiscommunicatie doet aan het nationaal niveau. De afvaardiging van de liaison wordt besproken door de NCTV met de voorzitter van de veiligheidsregio.
- 3.10. Het NKC neemt bij inzet voor regionale crises niet de verantwoordelijkheid voor de crisiscommunicatie over; deze verantwoordelijkheid blijft verbonden aan het bevoegd gezag in de regio.

VIII. JURIDISCHE ASPECTEN

1. Uitgangspunt bij crisisbeheersing is, dat alleen die wet- en regelgeving wordt toegepast die wordt vereist door de specifieke situatie. Daarbij wordt zo lang mogelijk gebruik gemaakt van de normale bevoegdheden, vastgelegd in de geldende wet- en regelgeving.¹⁵
2. Noodwetgeving is, zoals het woord zegt, bedoeld voor situaties waarin de normale wettelijke bevoegdheden onvoldoende mogelijkheden bieden om in een buitengewone situatie als overheid afdoende te reageren en op te treden.
3. Met de *Coördinatiewet uitzonderingstoestanden*, de hernieuwde vaststelling van de *Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag* en van de *Oorlogswet voor Nederland* is erin voorzien dat de inwerkingstelling van buitengewone bevoegdheden plaatsvindt conform de huidige filosofie van crisisbeheersing, dat wil zeggen dat deze bevoegdheden gedoseerd en flexibel kunnen worden toegepast, toegesneden op aard en ernst van de situatie.
4. De inwerkingstelling van (delen van) noodwetgeving wordt in het stelsel in beginsel gekoppeld aan twee uitzonderingstoestanden, opklimmend naar zwaarte: de beperkte noodtoestand en de algemene noodtoestand. Deze noodtoestanden kunnen worden afgekondigd "in geval buitengewone omstandigheden zulks noodzakelijk maken ter handhaving van de uitwendige of inwendige veiligheid".
5. De afkondiging van een noodtoestand en de inwerkingstelling van buitengewone bevoegdheden gebeurt bij koninklijk besluit (Kb) op voordracht van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken. De Staten-Generaal beslissen in verenigde vergadering over het voortduren ervan. Delen van noodwetgeving kunnen ook los van die noodtoestanden - maar wel in buitengewone omstandigheden - worden geactiveerd en wel bij Kb op voordracht van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, gevolgd door een verlengingswet-procedure. Deze separate toepassing kan alleen plaatsvinden in crisissituaties van beperkte omvang, waarin het afkondigen van de noodtoestand een te vergaande maatregel zou zijn. Noodwettelijke bevoegdheden die een afwijking van grondrechten inhouden kunnen overigens uitsluitend worden gebruikt als de algemene noodtoestand is uitgeroepen.

---

¹⁵ Voor een overzicht zie: *Crisis en recht. Schema's bevoegdheden en verplichtingen tijdens crises 2008*, Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2008.

IX. CRISES IN HET BUITENLAND

1. Crises in het buitenland kunnen een effect hebben op Nederland, bijvoorbeeld in de vorm van een dreiging, problemen met de openbare orde maar ook maatschappelijke betrokkenheid bij grote aantallen slachtoffers. Het Ministerie van Veiligheid en Justitie is, samen met andere ministeries voor specifieke sectorale maatregelen, verantwoordelijk voor de in Nederland te treffen maatregelen bij een crisis in het buitenland.
2. De beleidsverantwoordelijkheid voor internationale bijstand binnen de Europese Unie ligt bij de Minister van Veiligheid en Justitie. De Minister van Buitenlandse Zaken (BZ) is beleidsverantwoordelijk voor internationale bijstand buiten de Europese Unie.
3. Verzoeken om hulp en/of informatie uit het buitenland met betrekking tot *civil protection* bereiken Nederland via het NCC. Voor bijstandsverzoeken van het European Union Monitoring and Information Centre (EU-MIC) van de Europese Unie of het Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre (EADRCC) van de NAVO draagt het NCC als *single point of contact* zorg voor directe doorgeleiding naar het ministerie van BZ en het LOCC. Bijstandsverzoeken van de Verenigde Naties worden door het NCC direct doorgeleid naar het ministerie van BZ. Op verzoek van het ministerie van BZ zal het LOCC een bijstandsaanvraag operationeel toetsen. Het NCC zal binnen de gestelde tijd en op aanwijzen van BZ het Nederlandse antwoord op het hulpverleningsverzoek doorgeven aan het EU-MIC en EADRCC.
4. Wanneer de politiek-bestuurlijke toetsing leidt tot een positief besluit op een hulpverleningsverzoek, kan de Minister van Buitenlandse Zaken besluiten hulpverzoeken uit te zetten bij andere vakministeries. Het vakministerie beoordeelt de beschikbaarheid en operationele haalbaarheid van de inzet van hun expertise (mens en materieel). Indien het gaat om mogelijke inzet van brandweer, politie, ambulances en andere betrokken geneeskundige hulpverlening, kan het ministerie van BZ via het NCC een verzoek uitzetten bij het LOCC dat op basis hiervan inventariseert of binnen Nederland de gevraagde hulp beschikbaar is. Mens en materieel worden alleen dan aangeboden indien de eigen Nederlandse behoefte niet in het gedrang komt.
5. Daar waar mogelijk Nederlanders getroffen zijn door een ramp, ongeval of crisis, is het Ministerie van BZ (met haar vertegenwoordigingen in het buitenland) het verantwoordelijke ministerie voor de afhandeling van de daaruit volgende consulaire werkzaamheden. Indien het een ramp, ongeval of crisis waarbij sprake is van een door het ministerie van BZ gecoördineerde evacuatie naar Nederland, betreft het Ministerie van BZ het NCC en de vakministeries bij de coördinatie van de opvang in Nederland. Dit met het oog op de te bieden hulp aan naar Nederland teruggekeerde getroffenen en mogelijke reacties in Nederland als gevolg van de gebeurtenissen. In dergelijke gevallen is het Ministerie van BZ verantwoordelijk voor de repatriëring tot het moment dat men voet op Nederlandse bodem zet; de hulp in Nederland vindt plaats onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van VenJ. Het criterium voor de omvang van de hulp ligt hierbij op de maatschappelijke impact ongeacht het aantal slachtoffers. De uitvoering is neergelegd bij het LOCC, in nauwe samenwerking met betrokken operationele en bestuurlijke partners.
6. De beleidsverantwoordelijkheid voor internationale humanitaire bijstand in het buitenland (leiding, coördinatie en communicatie) ligt bij de Minister van Buitenlandse Zaken. Waar interdepartementale coördinatie nodig is, wordt tijdig overleg gevoerd met het NCC, de betrokken ministeries, de betreffende ambassades, de autoriteiten van het getroffen land en betrokken internationale organisaties.

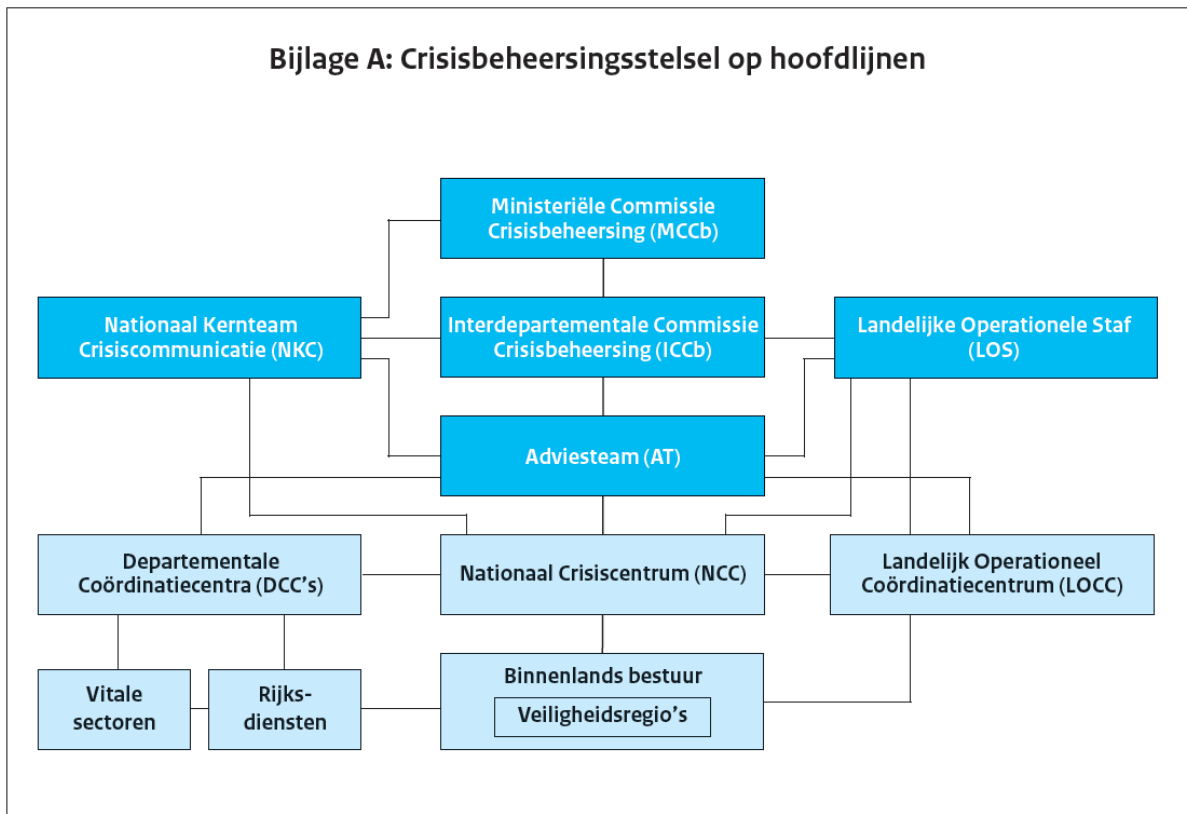
X. NAFASE

1. Al tijdens de respons op een crisis begint de voorbereiding op de nafase, de fase van herstel en nazorg. Door - op lokaal en/of regionaal niveau - zo vroeg mogelijk getroffen en direct betrokkenen te identificeren én een inschatting te maken van schade en andere gevolgen, kunnen de taken in de nafase worden bepaald. De overgang van de acute fase naar de na(zorg)fase zal geleidelijk verlopen.
2. Zodra zich een crisis voordoet besluit de ICCb of de MCCb tijdig tot de eventuele instelling van een nafaseteam. Dit team, samengesteld uit vertegenwoordigers van betrokken ministeries, werkt een (globaal) plan van aanpak voor de nafase uit.
3. Onder de nafase worden in het kader van dit Handboek verstaan alle activiteiten die na de bestrijding van een intersectorale crisis plaatsvinden om maatschappelijke ontwrichting te voorkomen of op te heffen en zo snel mogelijk terug te keren naar het dagelijks leven. De Minister van Veiligheid en Justitie is verantwoordelijk voor de algemene coördinatie en organisatie van de nafase. Vakdepartementen zijn verantwoordelijk voor de specifieke thema's. De nafase kan betrekking hebben op een veelheid aan onderwerpen. In bijlage C is een themalijst opgenomen, welke is opgesteld met de verschillende ministeries. De lijst is niet uitputtend en bedoeld als handvat bij het plannen van de gezamenlijke aanpak in de nafase.
4. Het (globale) plan van aanpak voor de nafase wordt door de Interdepartementale Commissie Crisisbeheersing voorgelegd aan de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing. De Minister van Financiën wordt bij het opstellen van een dergelijk plan betrokken. Besluitvorming over dit plan vindt plaats in de ministerraad.
5. De Minister van Veiligheid en Justitie is verantwoordelijk voor de voortgangsbewaking. De voortgangsrapportages worden besproken in de ICCb en vervolgens - eventueel via de betrokken bewindspersonen in de MCCb - in de ministerraad.
6. Met het verstrijken van de tijd neemt de rol van de ICCb en MCCb met betrekking tot de crisis af en wordt de voortgang van nog lopende nafaseprocessen binnen de reguliere structuur door de verantwoordelijke bewindspersonen bewaakt en besproken in de ministerraad.

XI EVALUATIE

1. Het is van belang dat het optreden van de overheid bij crises wordt geëvalueerd. Deze evaluatie van het feitelijke optreden wordt geïnitieerd door de eerstverantwoordelijke bewindspersoon. Ingeval van interdepartementale crises neemt de Minister van Veiligheid en Justitie hiertoe het initiatief. Voor de respons op een ramp of crisis in het buitenland geldt dat de Minister van Buitenlandse Zaken verantwoordelijk is voor de evaluatie van het optreden.
2. Een instrument bij uitstek voor beleidsevaluatie is het houden van oefeningen. Met het oog daarop bevordert de Minister van Veiligheid en Justitie als coördinerend minister voor crisisbeheersing, in het bijzonder het regelmatig houden van interdepartementale oefeningen. Daarnaast wordt deelgenomen aan oefeningen in internationaal verband.
3. De tijdige aanpassing van de teksten van de departementale handboeken crisisbeheersing is een verantwoordelijkheid van de betreffende minister. Mede met het oog daarop bevordert iedere minister in het bijzonder het houden van oefeningen ten behoeve van de eigen departementale crisisbesluitvormingsstructuur en procedures.

Bijlage A: Crisisbeheersingsstelsel op hoofdlijnen

Bijlage B GRIP schema¹⁶

Referentie: Wvr en Bvr	Situatie	Operationeel crisisteam	Operationele leiding volgens Wvr	Bevoegd gezag	Ondersteuning en advisering van/aan het bevoegd gezag	Calamiteiten coördinatie meldkamer	NCC spreekt operationeel crisisteam aan via	Door minister/ NCTV te benaderen bevoegd gezag
GRIP 0	Normale dagelijkse werkwijze	“Motorkap” Overleg Plaats Incident	Geen	Burgemeester	OVD's Art. 2.1.2-1 Bvr	Nee	-	
GRIP 1	Behoeftte aan multidisciplinaire coördinatie ter plaatse van incident	COPI Art 2.1.2-2 Bvr	Leider COPI Art 2.3e BPV RPV bijlage C-e	Burgemeester	Leider COPI Art 2.1.2-1a Bvr	Ja, Caco Art 2.2.2 Bvr	Initieel via Caco, daarna volgens afspraak	Burgemeester
GRIP 2	Behoeftte aan multidisciplinaire coördinatie ruimer dan alleen op de plaats van het incident of ter voorbereiding op een mogelijk incident	ROT, al dan niet met één of meerdere COPI's Art 2.1.4-2 Bvr	ROL Art 2.1.4-1a Bvr Art 2.3g BPV RPV bijlage C-g	Burgemeester	ROL Art 2.1.4-1a Bvr	Ja, Caco (alleen bij daadwerkelijk incident) Art 2.2.2 Bvr	Initieel via Caco, daarna volgens afspraak	Burgemeester
GRIP 3	Behoeftte aan multidisciplinaire coördinatie in de omstandigheid dat bestuurlijke opgaven voor de burgemeester vragen om ondersteuning door een GBT	ROT, al dan niet met één of meerdere COPI's Art 2.1.4-2 Bvr	ROL Art 2.1.4-1a Bvr Art 2.3g BPV RPV bijlage C-g	Burgemeester	ROL én GBT Art 2.1.4-1a Bvr Art 2.1.5 Bvr	Ja, Caco Art 2.2.2 Bvr	Initieel via Caco, daarna volgens afspraak	Burgemeester
GRIP 4	Behoeftte aan multidisciplinaire en bestuurlijke coördinatie en leiding bij een ramp of crisis van meer dan plaatselijke betekenis of ernstige vrees voor het ontstaan daarvan	ROT, al dan niet met één of meerdere COPI's Art 2.1.4-2 Bvr	ROL Art 2.1.4-1a Bvr Art 2.3g BPV RPV bijlage C-g	Voorzitter VR [Wvr 39 per definitie in werking, te bekrachtigen bij besluit van de voorzitter]	ROL én RBT Art 2.1.4-1a Bvr Art 39-2 Wvr	Ja, Caco Art 2.2.2 Bvr	Initieel via Caco, daarna volgens afspraak	Voorzitter VR
GRIP 5 (interregionaal)	Behoeftte aan multidisciplinaire en bestuurlijke coördinatie bij een ramp of crisis van meer dan	ROT's in elke betrokken regio, naar behoefte al dan niet met één of	Door voorzitters VR aangewezen coördinerend ROL (in principe die	Voorzitters VR, elk voor zich. [Wvr 39 in werking in alle betrokken regio's, na een	ROL's én RBT's in alle betrokken regio's, waarvan één aangewezen	Ja, Caco Art 2.2.2 Bvr	Initieel via Caco, daarna volgens afspraak	De voorzitter die conform afspraak coördineert (in principe die van de

¹⁶ Het schema en de toelichting zijn ontleend aan: Eenheid in verscheidenheid. Uitwerking Advies Bestuurlijke Werkgroep Bovenregionale Samenwerking (Kamerstukken II, 2012-2013, 26 956, nr. 148).

	plaatselijke betekenis in meerdere regio's of ernstige vrees voor het ontstaan daarvan, waartoe de betrokken voorzitters VR in gezamenlijkheid besluiten omdat het bestuurlijk noodzakelijk wordt gevonden ¹⁷	meerdere COPI's. Voorzitters wijzen samen één coördinerend ROT aan (in principe dat van de bronregio)	van de bronregio)	besluit van elke betrokken individuele voorzitter] Voorzitters maken samen afspraken over coördinerend voorzitterschap (in principe voorzitter uit bronregio)	als coördinerend ROL en coördinerend RBT (in principe dat van de bronregio) Art 2.1.4-1a Bvr Art 39-2 Wvr			bronregio)
GRIP Rijk	Behoefte aan sturing door het Rijk in situaties waarbij de nationale veiligheid in het geding is of kan zijn	ROT coördinerende regio	ROL coördinerende regio	Ministers / MCCb	ICCb en Adviesteam	NCC	Caco's	Bevoegd gezag in algemene of functionele kolom

¹⁷ Mochten de voorzitters van de betrokken veiligheidsregio's het tijdens een specifiek incident niet eens kunnen worden over GRIP5, dan voorziet de Wet veiligheidsregio's (artikel 42) erin dat de Minister van Veiligheid en Justitie dienaangaande de commissaris(sen) van de Koningin een aanwijzing kan laten geven.

Bijlage Ba Toelichting bij GRIP schema

1^e kolom: "Referentie: Wvr en Bvr" (GRIP-niveaus)

- GRIP 0 is geen officieel opschalingsniveau (er is immers geen sprake van opschaling), maar "spreektaal" om de dagelijkse routine van de hulpdiensten aan te duiden.
- GRIP 1 t/m 4 zijn de reeds bestaande aanduidingen van opschalingsniveaus.
- De rij GRIP 5 (interregionaal) geeft een nadere specificatie van de situatie in het geval van een ramp of crisis (of dreiging daarvan) in meerdere regio's tegelijkertijd.
- GRIP Rijk geeft een nadere specificatie van de situatie waarbij sprake is van nationale sturing.

2^e kolom: "Situatie"

Deze kolom geeft een kwalitatieve omschrijving van de algemene motivatie om bij een incident tot een bepaald GRIP-niveau op te schalen. Daarbij is er voor gekozen de begrippen bron- en effectgebied los te laten en is er meer op de feitelijke behoefte aan coördinatie (operationeel of bestuurlijk) ingedeeld. Het verschil in operationele opschaling en bestuurlijke coördinatie komt zo ook meer tot zijn recht.

Toelichting per Gripniveau:

- Grip 0: Er wordt gewerkt volgens de normale routine van de (hulpverlenings)diensten.
- Grip 1: De nadruk ligt op operationele, multidisciplinaire coördinatie, ter plaatse van het incident en zich richtend op die activiteiten die ook vanaf de plaats incident kunnen worden overzien.
- Grip 2: De nadruk ligt nog steeds op operationele coördinatie, maar niet alle processen kunnen worden overzien en aangestuurd vanaf de plaats van het incident of er is (nog geen) duidelijk te definiëren plaats incident
- Grip 3: Het gaat om bestuurlijke opgaven voor het bevoegd gezag die het wenselijk maken dat een GBT de burgemeester ondersteunt. Deze omstandigheid kan zich bijvoorbeeld voordoen bij noodzaak tot *grootschalige* bevolkingszorg (inclusief het informeren van de bevolking) en de daarbij behorende inzet van andere dan operationele hulpverleningsdiensten, maar er kunnen ook andere bestuurlijke opgaven spelen.
- Grip 4: Behoeft aan bestuurlijke coördinatie en leiding bij een ramp of crisis van meer dan plaatselijke betekenis. Deze situatie ontstaat als de ramp of crisis door feitelijke effecten of de maatschappelijke uitstraling het gezag van een burgemeester overstijgt of dreigt te overstijgen en de noodzaak ontstaat tot eenduidig bestuurlijk optreden.
- Grip 5: Als Grip 4 maar meerdere regio's zijn betrokken. Omdat de Wvr geen voorziening treft voor het overgaan van het gezag dienen de betrokken voorzitters hiertoe gezamenlijk te besluiten. Uitgangspunt hierbij is dat de bronregio leidend is. De voorzitter van de bronregio neemt de bevoegdheden van de overige betrokken voorzitters VR niet over. Zij nemen juist de besluiten van de bronregio over. Wanneer de bron onduidelijk is of de betrokken voorzitters hier gezamenlijk toe besluiten kan van bovenstaand uitgangspunt worden afgeweken.
- GRIP Rijk: Op rijksniveau is de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (MCCb) - voorgezeten door de Minister van Veiligheid en Justitie of de Minister-President - belast met de coördinatie van de intersectorale crisisbeheersing en besluitvorming over de samenhangende aanpak daarvan.¹⁸ De MCCb kan GRIP Rijk van kracht verklaren als er behoefte is aan sturing door het Rijk in situaties waarbij de nationale veiligheid in het geding is of kan zijn. Daarvan is sprake als de vitale belangen van de Nederlandse Staat en/of samenleving zodanig bedreigd worden dat er sprake is van (potentiële) maatschappelijke ontwrichting.

3e kolom: "Operationeel crisisteam"

Deze kolom geeft weer welke operationele crisisteams bij een GRIP-niveau worden ingesteld om te voorzien in de benodigde multidisciplinaire coördinatie. Met de aanduiding "al dan niet met één of meerdere CoPI's" (bij GRIP 2 en hoger) wordt bedoeld dat er enerzijds niet altijd sprake is van een CoPI en anderzijds in bepaalde gevallen juist meerdere CoPI's tegelijkertijd kunnen functioneren.

Toelichting per Gripniveau:

- Grip 0: Er is geen sprake van een formeel teamverband.
- Grip 1: Ter plaatse wordt een CoPI ingesteld onder eenhoofdige operationele leiding. Een commando plaats incident is belast met de operationele leiding ter plaatse, de afstemming met andere betrokken partijen als bedoeld in artikel 16, tweede lid, van de Wvr, en het adviseren van het Regionaal Operationeel Team.

---

¹⁸ Instellingsbesluit Ministeriële Commissie Crisisbeheersing 2013 (Stcrt 2013, 11207).

- Grip 2: Een regionaal operationeel team is belast met de operationele leiding, de afstemming met andere bij de ramp of crisis betrokken partijen en het adviseren van het Gemeentelijk of Regionaal Beleidsteam. Leiding en coördinatie van het geheel aan crisisbeheersingsprocessen vindt dus plaats binnen het Regionaal Operationeel Team. Daarnaast kan er, indien aard en omvang van het incident hier aanleiding toe geven, op locatie gewerkt worden met één of meerdere CoPI's waarvan de werkzaamheden worden gecoördineerd door het ROT.
- Grip 3: Zie hierboven bij Grip 2.
- Grip 4: Zie hierboven bij Grip 2.
- Grip 5: Zie hierboven bij Grip 2. Echter er zal, als uitgangspunt, sprake zijn van meerdere regionale operationele teams. Het ROT in de regio waarvan de voorzitter coördineert zal ook als coördinerend ROT optreden.
- Grip Rijk: Zie hierboven bij Grip 5.

4^e kolom: "Operationele leiding volgens Wvr"

Deze kolom geeft weer welk team (met respectievelijke leider/voorzitter) op grond van de Wet veiligheidsregio's voor het bevoegd gezag aanspreekbaar is op de operationele coördinatie.

Toelichting per Gripniveau:

- Grip 0: Er is geen volgens de Wvr aangewezen hoogst operationeel leidinggevende.
- Grip 1: Het CoPI staat conform het Bvr onder leiding van de "Leider CoPI" die daarmee de hoogst operationeel leidinggevende is.
- GRIP 2: Conform het Bvr geeft de Regionaal Operationeel Leider leiding aan het ROT. Daarmee is hij de tevens hoogst operationeel leidinggevende.
- Grip 3: Zie hierboven bij Grip2. Hierin heeft het gemeentelijk beleidsteam een adviserende taak.
- Grip 4: Zie hierboven bij Grip2.
- Grip 5: Zie hierboven bij Grip 2. Echter er zal, als uitgangspunt, sprake zijn van meerdere regionale operationele teams. Het ROT in de regio waarvan de voorzitter coördineert zal ook als coördinerend ROT optreden. In het verlengde daarvan is de ROL van die regio de coördinerend ROL of COL.
- Grip Rijk: Zie hierboven bij Grip 5.

5^e kolom: "Bevoegd gezag"

Deze kolom geeft weer bij welk publiek orgaan het opperbevel met bijbehorende (nood)bevoegdheden berust. Ingevolge de Wet veiligheidsregio's zijn er twee mogelijkheden: de burgemeester (onder reguliere omstandigheden en bij GRIP 1 t/m 3) of de voorzitter van de veiligheidsregio (GRIP 4 en GRIP 5). Ook bij GRIP 5 berusten het opperbevel en de (nood)bevoegdheden binnen de betrokken regio's op grond van de Wet veiligheidsregio's uitsluitend bij de eigen voorzitter, met dien verstande dat één van de voorzitters (in principe die van de bronregio) de bestuurlijke aansturing door de betrokken voorzitters coördineert (zie toelichting 2e kolom onder Grip5). In een GRIP Rijk situatie berust het bevoegd gezag op nationaal niveau bij de betrokken ministers c.q. de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (MCCb).

6^e kolom: "Ondersteuning en advisering bevoegd gezag"

Deze kolom geeft weer wie in ieder geval de adviseurs van het bevoegd gezag zijn.

Toelichting per Gripniveau:

- Grip 0: De Officieren van Dienst en overige leidinggevend van de betrokken diensten adviseren de burgemeester zelfstandig met betrekking tot hun eigen taakuitvoering.
- Grip 1 / GRIP 2: de hoogste leidinggevend zoals beschreven in kolom 4 adviseren de burgemeester met betrekking tot de aanpak van het incident.
- Grip 3: Zie hierboven. Daarnaast heeft het gemeentelijk beleidsteam een adviserende taak.
- Grip 4: Zie hierboven bij Grip 1 / Grip 2. Ter voorkoming van dubbele sturing zijn GBT's niet gewenst.
- Grip 5: Zie hierboven. In principe houden alle Regionaal Operationeel Leiders en Beleidsteams hun adviestaak ten opzichte van hun eigen bevoegd gezag. De ROL en het RBT uit de regio waarvan de voorzitter coördineert hebben daarmee een bijzondere positie.
- Grip Rijk: De Ministeriële Commissie wordt ondersteund en geadviseerd door de Interdepartementale Commissie Crisisbeheersing (ICCb) onder voorzitterschap van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) en het Adviesteam (AT).

7^e kolom: "Calamiteiten coördinatie meldkamer"

Deze kolom geeft weer of er sprake is van eenhoofdige leiding (CaCo) binnen de meldkamer, zoals bedoeld in artikel 2.2.2 van het Besluit veiligheidsregio's. Dit is het geval in alle GRIP situaties. Bij

GRIP 5 is dit het geval in alle betrokken meldkamers. Er is dus geen coördinerend CaCo. Bij GRIP Rijk vervult op nationaal niveau het Nationaal Crisiscentrum (NCC) de functie van CaCo.

8^e kolom: "NCC spreekt operationeel crisisteam aan via"

Deze kolom geeft weer wie het aanspreekpunt is voor het NCC om contact te kunnen leggen met een veiligheidsregio. Dit is bij elk GRIP-niveau initieel de CaCo, die vervolgens kan (laten) doorverbinden met de relevante andere onderdelen van de regionale crisisorganisatie. In een latere fase kunnen specifieke afspraken worden gemaakt over andere of aanvullende aanspreekpunten. Bij GRIP 5 en GRIP Rijk zijn dat de caco's van de meldkamers die werken voor de betreffende regio. Zoals gezegd is er dus geen Coördinerende Calamiteiten Coördinator, ook niet landelijk.

9^e kolom: "Door minister/NCTV te benaderen bevoegd gezag"

Deze kolom geeft weer met wie binnen een regio de minister (of namens deze medewerkers van de NCTV) contact zoekt ter afstemming van de bestuurlijke coördinatie. Dit is het bevoegde gezag (burgemeester, voorzitter veiligheidsregio of eventueel de aangewezen voorzitter in een GRIP 5 situatie). In een GRIP Rijk situatie is dit het bevoegd gezag in de algemene of de functionele kolom.

Bijlage C - Themalijst Nafase

Onderstaande themalijst¹⁹ is opgesteld in overleg met de verschillende ministeries. De lijst is niet uitputtend en slechts bedoeld als handvat bij het plannen van de gezamenlijke aanpak in de nafase. Naar voorkeur kunnen aanvullende thema's en betrokkenen worden toegevoegd.

Thema	Toelichting	Meest betrokken ministerie(s)
1. Coördinatie en organisatie nafase door specifieke autoriteit (planning, afstemming, allocatie middelen, coördinatie)	Opzet multidisciplinaire projectorganisatie (regionaal en nationaal), verantwoordelijk voor de planning, prioritering, allocatie van middelen en coördinatie van activiteiten in de nafase (éénloketfunctie).	Veiligheid en Justitie (algemene coördinatie van de nafase) en vakdepartementen (specifieke thema's)
2. Continuïteit en herstel vitale infrastructuur	Zorgen dat de vitale infrastructuur (met name de nutsvoorzieningen) overeind blijft of zo spoedig mogelijk normaal gaat werken om herstel en nazorg mogelijk te maken.	Economische Zaken (m.n. Energie en Telecommunicatie / ICT)
3. Registreren en volgen vluchtelingen / evacués	Ten behoeve van het lokaliseren van evacués en getroffen en onder meer i.v.m. hulpverlening, slachtofferregistratie, verenigen families, repatriëring en uitkeren schadevergoeding. Actuele Gemeentelijke Basisadministratie is van belang i.v.m. daaraan gekoppelde diensten en systemen.	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (gemeenten), Veiligheid en Justitie (veiligheidsregio's), Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Buitenlandse Zaken (bij een ramp in het buitenland)
4. (Her)huisvesting, herstel en wederopbouw	Onderbrengen vluchtelingen. Organiseren tijdelijke of semipermanente opvang vluchtelingen. Schoonmaken en herstel gebied, bebouwing en andere voorzieningen (fysieke leefbaarheid). Langdurig afzetten/bewaken rampgebied. Herontwikkeling rampgebied.	Infrastructuur en Milieu, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (regio's en gemeenten)
5. Voedselvoorziening	Voedselvoorziening evacués en rest bevolking.	Economische Zaken, Volksgezondheid, Welzijn en Sport
6. Gezondheidszorg	Bevolkingsonderzoek en gezondheidsmonitoring. Noodzaak voorkomen infectieziekten. Organiseren continuïteit reguliere medische hulp (bijv. voor chronische zieken). Organiseren continuïteit zorg.	Volksgezondheid, Welzijn en Sport (o.a. RIVM)
7. Psychosociale zorg/hulp	Behandelen psychosociale problemen op korte en lange termijn (zowel hulpverleners als burger).	Volksgezondheid, Welzijn en Sport (o.a. RIVM), VenJ (hulpverleners)
8. Stimuleren sociale cohesie samenleving	Sociale cohesie, monitoren sociale onrust, solidariteit, onderlinge hulp, stabiliteit.	Algemene Zaken (NGO's, maatschappelijk middenveld)
9. Noodmaatregelen sociale zekerheid	Hoe om te gaan met uitkeringen, ontmoetingen bijzondere ziektekosten, etc.	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
10. Monitoren/aanpak natuur-, milieu- en	Monitoren van lekkage gevaarlijke stoffen in milieu. Monitoren gevaren volksgezond-	Infrastructuur en Milieu, Volksgezondheid, Welzijn

¹⁹ Ontleend aan: *Richting geven aan de laatste schakel: de nafase. Rijksbrede versterking van herstel en nazorg bij rampen en crises*, Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2012.

Thema	Toelichting	Meest betrokken ministerie(s)
landschapsschade	heid n.a.v. milieuschade door ramp, etc.	en Sport
11. Afvalverwerking / afvoer rioolwater	Groot aantal vluchtelingen betekent meer afval. Afvalverwerking en rioolzuivering kunnen uitvallen. Milieu en gezondheidszorg probleem.	Infrastructuur en Milieu
12. Continuïteit openbaar bestuur, rechtspraak, politie etc.	Garanderen functioneren overheidsdiensten. Continuïteit democratische rechtsorde.	Veiligheid en Justitie, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
13. Continuïteit transport (o.a. vitale infrastructuur)	Van belang voor openhouden communicatie met buitenwereld. Transport van goederen (noodhulp en hervatten economische activiteiten). Openbaar vervoer. Personenvervoer.	Infrastructuur en Milieu
14. Continuïteit economisch leven/marktwerking	Economische schade beperken door snel hervatten economische activiteiten. Bedrijfscontinuïteit. Uitwijkmogelijkheden middels ICT. Noodkrediet. Belastingmaatregelen. Opzet bijstandsloket (één loket voor multidisciplinair backoffice).	Economische Zaken (Kamers van Koophandel), Financiën, Sociale Zaken en Werkgelegenheid
15. Continuïteit onderwijs	Voorkomen leerachterstanden/leeronderbreking als gevolg van ramp (lange termijn investering continuïteit kenniseconomie).	Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, vakdepartementen
16. Veiligstellen cultureel erfgoed	Evacuatie, restauratie en tijdelijke opslag cultureel erfgoed.	Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Defensie
17. Damage assessment	Inschatting maken van omvang ramp. Inschatting maken schadebedrag.	Veiligheid en Justitie, Economische Zaken (Dienst Regelingen)
18. Reconstructie	Structureren aanpak van reconstructie na een ramp bijv. door middel van blauwdrukken van publiek -private samenwerking. Ruimtelijke ordening bij reconstructie (reconstructie of innovatie?).	Publiek private samenwerking
19. Schadevergoedingen en financiële voorzieningen	Opzet schaderegelingen, coördineren schadeafhandeling, uitkeren financiële compensatie.	Veiligheid en Justitie, Financiën
20. Registreren en volgen geëvacueerd vee	Veilig stellen veestapel.	Economische Zaken
21. Diergezondheid en dierenwelzijn		Economische Zaken, Volksgezondheid, Welzijn en Sport
22. Organiseren tijdelijke/semipermanente opvang geëvacueerd vee	Onderbrengen geëvacueerd vee.	Economische Zaken
23. Continuïteit hulpdiensten	Reconstructie hulpdiensten (achtervang). Evacuatie familie hulpverleners. Verlofregelingen hulpverleners Logistieke ondersteuning. Rotatie personeel. Psychosociale bijstand hulpverleners.	Veiligheid en Justitie, Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Sociale Zaken en Werkgelegenheid
24. Publieksinformatie	Middelen voor massacommunicatie (onder andere een Informatie & Adviescentrum). Middelen voor publieksvoorlichting. Communicatieplannen om doelgroepen te bereiken.	Veiligheid en Justitie (NCC, NKC)
25. Uitvaart, rouwverwerking en herdenkingen	Organisatie nationale herdenking bij grootschalige (inter)nationale rampen en	Veiligheid en Justitie in samenwerking met

Thema	Toelichting	Meest betrokken ministerie(s)
	ondersteuning lokale gemeenschappen.	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Buitenlandse Zaken bij een ramp in het buitenland
26. (Strafrechtelijk) onderzoek en aansprakelijkheid	Openbaar ministerie, politie en bedrijven waar de ramp zich heeft voorgedaan.	Veiligheid en Justitie (Openbaar Ministerie), vakdepartementen
27. (Rijks)toezicht	Rol inspectie, regio (o.a. vergunningverlening).	Gezamenlijke inspecties
28. Evaluatieonderzoek	Onderzoeken na de ramp gericht op de oorzaak en het handelen van de (hulpverlenings)diensten.	Rijksinspecties, Onderzoeksraad voor veiligheid
29. Verantwoording afleggen/politieke verantwoording	Betrokken bestuurders/politici, media, volksvertegenwoordiging.	Vakdepartementen, Veiligheid en Justitie, Algemene Zaken

Bijlage D Lijst met afkortingen

AT	Adviesteam
Bvr	Besluit veiligheidsregio's
BPV	Besluit Personeel Veiligheidsregio's
BZ	Ministerie van Buitenlandse Zaken
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CaCo	Calamiteitencoördinator meldkamer
COL	Coördinerend Operationeel Leider
CoPi	Commando Plaats Incident
DCC	Departementaal Coördinatiecentrum
DG	Directeur-Generaal
EADRCC	Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre
EU-MIC	European Union Monitoring and Information Centre
GBT	Gemeentelijk Beleidsteam
GRIP	Gecoördineerde Regionale IncidentbestrijdingsProcedure
HNCC	Hoofd Nationaal Crisiscentrum
ICCb	Interdepartementale Commissie Crisisbeheersing
IG	Inspecteur-Generaal
Kb	Koninklijk Besluit
LOCC	Landelijk Operationeel Coördinatiecentrum
LOS	Landelijke Operationele Staf
MCCb	Ministeriële Commissie Crisisbeheersing
MR	Ministerraad
NAVO	Noord-Atlantische VerdragsOrganisatie
NCC	Nationaal Crisiscentrum
NCTV	Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid
NVC	Nationaal Voorlichtingscentrum
OVD	Officier van Dienst
RBT	Regionaal Beleidsteam
RNZ	Regeringsnoodzetel
ROL	Regionaal Operationeel Leider
ROT	Regionaal Operationeel Team
RPV	Regeling Personeel Veiligheidsregio's
SG	Secretaris-Generaal
Stb.	Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden
Stcrt.	Staatscourant. Officiële uitgave van het Koninkrijk der Nederlanden
VenJ	Ministerie van Veiligheid en Justitie
Wvr	Wet veiligheidsregio's